

Opettajankoulutuksen kehittämishanke

Normatiivisen oppiaineen opettaminen –
tapaus ympäristöpolitiikka

Tanja Helle

2010

Helle, Tanja

Normatiivisen oppiaineen opettaminen
– tapaus ympäristöpolitiikka
27 sivua + 1 liitesivu

Opettajankoulutuksen kehittämishanke

Tampereen ammatillinen opettajakorkeakoulu

Ryhmän opettaja Jukka Kurenniemi

Kesäkuu 2010

Asiasanat maisteriohjelma, tieteenalidentiteetti, ympäristöpolitiikka

TIIVISTELMÄ

Tässä kehittämishankkeessa selvitetään, mikä on ympäristöpolitiikkanimisen yliopistollisen oppiaineen ydinainesta ja miten tulisi näkyä opetuksessa? Tutkimuskysymyksenä kysytään, minkälaisia pedagogisia haasteita ympäristöpolitiikan normatiivinen perusta asettaa sen opettamiselle.

Aineistona on käytetty neljää teemahaastattelua, jotka on toteutettu parihaastatteluinä. Haastateltavat ovat olleet ympäristöpolitiikan 1.-5. vuoden pääaineopiskelijoita. Haastattelut tehtiin kevättalvella 2009, ajankohtana, jona laitoksen opetus oli uudistumassa ja kolmesta pääaineesta oltiin muodostamassa kahta maisteriohjelmaa. Ympäristöpolitiikka oli yhdistymässä osan aluetieteestä kanssa Ympäristöpolitiikan ja aluetieteen maisteriohjelmaksi.

Aineiston analyysissä on käytetty kehysanalyysiä. Aineistoa on tarkasteltu kolmen kehyksen avulla, jotka ovat identiteettikehys, työelämäkehys ja akateeminen kehys. Keskeisenä tuloksena esitetään, että ympäristöpolitiikan opiskelijoiden tieteenalidentiteetti on vahva ja sitä kannattaa hyödyntää uudistuksessa. Ongelmakeskeistä tieteenalaa pidetään muita yhteiskuntatieteellisiä aloja käytännönläheisempänä ja tarkemmin rajautuvana. Aluetieteen ja kunnallispolitiikan keskeistä sisältöä pidetään hyvin ympäristöpolitiikan kanssa yhteen sopivana, erityisesti toivotaan, että ne tulevat vahvistamaan opiskelijoiden työelämäosaamista ja toimintakentän tunte-
musta. Tätä voidaan hyödyntää niin työelämäyhteyksien parantamisessa kuin opetusmenetelmien kehittämisessä. Pedagogisina ratkaisuinä esitetään ongelmaperustaisen oppimisen ideoiden hyödyntämistä opetuksessa sekä yhteistyön vahvistamista eri yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa.

Sisältö:

1 Oppiainepohjaisesta opetuksesta laajempiin maisteriohjelmiin.....	4
2 Tutkimuksen viitekehykset.....	7
2.1 Menetelmällinen viitekehys: Toimintatutkimus.....	7
2.2 Teoreettinen viitekehys: Kehysanalyysi.....	9
2.3 Oppiaineen yhteiskunnallisesta tehtävästä.....	10
3 Aineisto.....	14
4 Aineiston analyysi.....	16
4.1 Identiteettikehys.....	16
4.2 Akateeminen kehys.....	18
4.3 Työelämäkehys.....	21
5 Johtopäätökset – pedagogisia ratkaisuja.....	23
Lähteet.....	26
Liitteet	

1 Oppiainepohjaisesta opetuksesta laajempiin maisteriohjelmiin

Ympäristöpolitiikkaa opetetaan Suomessa kolmessa yliopistossa. Itsenäisenä pääaineena sitä on voinut opiskella ainoastaan Tampereen yliopistossa Yhdyskuntatieteiden laitoksella, Joensuun yliopistossa on Ympäristöpolitiikan ja ympäristöoikeuden maisteriohjelma ja Helsingin yliopistossa ympäristöpolitiikan opintokokonaisuus voidaan suorittaa joko sosiaalipolitiikan muuhun opetukseen integroituneena kokonaisuutena tai valita erilliseksi sivuaineeksi.

Pääainetasoisena oppiaineena ympäristöpolitiikka on nuori. Se sai Tampereella pääainestatuksen vuonna 1994 silloisella Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan laitoksella (nykyinen Yhdyskuntatieteiden laitos). Ympäristönäkökulmalla on kuitenkin laitoksella pitkä pääaineeksi tuloa edeltänyt historia. Laitoksen ensimmäisen professorin alaksi määritettiin v.1965 mm. yhteiskunnallinen ekologia (Siirilä 1986, 1) ja ympäristöpolitiikan approbatur-tasoista opetusta oli tarjolla jo 1970-luvulla.

Lukuvuonna 2009-2010 Yhdyskuntatieteiden laitoksella opetetaan viimeistä lukuvuotta kolmea pääainetta, ympäristöpolitiikkaa, aluetiedettä ja kunnallispolitiikkaa. Syksyllä 2010 kolmen oppiaineen erillisistä kandidaatin ja maisteriohjelmissa siirrytään kahteen maisteriohjelmaan. Tällöin ympäristöpolitiikan opetus siirtyy osaksi Ympäristöpolitiikan ja aluetieteen maisteriohjelmaa. Pontimena uudistukselle on ollut toisaalta niukat opetusresurssit, vain 11 opetusvirkaa ja noin 500 tutkinto-opiskelijaa, mutta myös vuosien mittaan yhä syvenevä ymmärrys siitä, että oppiaineilla on erittäin paljon yhtymäkohtia, joiden opettamisessa ja omaksumisessa hyödyttäisiin järjestämällä enemmän yhteisiä kursseja. Lisäksi erilaiset niin valtionhallinnosta kuin yliopiston johdosta välittyneet signaalit antavat ymmärtää, että pienten yksiköiden ja erikoistuneiden oppiaineiden aika on ohi. Uudistuksella pyritään siis myös ennakoimaan väistämätöntä kehitystä.

Oppiainerajojen hämärtyminen uudistuksessa ja yhteisten sisältöjen etsiminen on synnyttänyt tarpeen kunkin oppiaineen itsetutkiskelulle. Kun kolmen oppiaineen yhteisiä kursseja luodaan ja osa kursseista jää pois, on välttämätöntä pohtia sitä, mikä kussakin

oppiaineessa on luovuttamatonta, olennaista sisältöä. Tämä kehittämishankkeen yhtenä tarkoituksena on lisätä ympäristöpolitiikan itseyttä ja tuottaa tietoa uudistuksen käyttöön.

Ympäristöpolitiikan perustavaa laatua oleva tarkoitus on etsiä ratkaisuja ympäristöongelmille ja estää uusien syntyminen. Tieteenalana sillä on kaksi tehtävää: tutkimusalana se etsii ratkaisuja ympäristöongelmiin, oppiaineena se kouluttaa asiantuntijoita, joilla on laaja-alainen ymmärrys ympäristöongelmien yhteiskunnallisesta luonteesta. Sen pyrkimyksenä on tehdä ymmärrettäväksi ympäristöongelmien yhteiskunnallinen olemus, selvittää ongelmien taustalla vaikuttavat yhteiskunnalliset prosessit ja ymmärtää ratkaisujen poliittinen luonne. Tässä mielessä voidaan puhua normatiivisesta oppiaineesta: se pyrkii yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen.

Tämän kehityshankkeen taustalla on itseäni askarruttanut kysymys, onko tämän kaltaisten ”maailmanparannustieteiden”¹ opettamisessa jotain tavallisuudesta poikkeavaa. Tarkoitan tässä maailmanparannustieteillä esimerkiksi sosiaalipolitiikkaa, ympäristöpolitiikkaa tai naistutkimusta. Ne ovat oppiaineita, joiden taustalla vaikuttaa eetos jonkin epäkohdan muuttamisesta tai saattamisesta hallinnan piiriin. Oppiaineet ovat lähtökohdiltaan mitä suurimmassa määrin poliittisia, on vaikea kuvitella niiden nimissä toimivaa, jolla prosessien ymmärtämisen ohella ei olisi mielessä (yhteiskunnallista) nykytilannetta parempi päämäärä. (Helle 2006.)

Vuosien mittaan on pantu merkille, että ympäristöpolitiikkaa opiskelemaan tulevilla on joskus voimakkaitakin odotuksia siitä, mitä oppiaineen pitäisi olla. Olemme oppineet suhtautumaan lempeästi ensimmäisen vuoden opiskelijoiden idealistisuuteen: monet heistä ovat tulleet hakemaan välineitä maailman pelastamiseen. Olemme ottaneet kiitollisina vastaan heidän korkean sitoutuneisuutensa oppiaineeseen, luulempa että sen ve-roista ei helposti muualta akateemisesta maailmasta löydä. Yksi keskeisistä opetuksen

---

¹ Käsite ”maailmanparannustieteet” on omaksuttu Sanna Kivimäeltä (2006). Hän on viitannut sillä tieteenaloihin kuten kulttuurintutkimus ja naistutkimus, jotka suhtautuvat kriittisesti tieteen rationaalisuuden, objektiivisuuden ja neutraaliuden ihanteisiin. Kivimäen mukaan niiden piirissä tehty tutkimus tekee myös usein ehdotuksia maailman muuttamiseksi paremmaksi.

kehittämiseen vaikuttavista pohjavireistä on ollut kysymys siitä, miten voimme vaalia opiskelijoiden idealismia tinkimättä kuitenkaan koulutustavoitteesta.

Tutkimusongelmani tässä kehittämishankkeessa on, **Minkälaisia pedagogisia haasteita ympäristöpolitiikan normatiivinen perusta asettaa sen opettamiselle?** Käytännönläheisemmin muotoiltuna, **mikä on ympäristöpolitiikka-nimisen oppiaineen ydinainesta ja miten tulisi näkyä opetuksessa?**

Tässä hankkeessa keskityn erityisesti opiskelijoiden näkökulmaan. Pysin vastaamaan kysymykseen ensisijaisesti empiirisen aineistoni, opiskelijahaastattelujen ohjaamana, täydentäen havaintoja kirjallisuuden ja oman kokemukseni perusteella. Havaintojeni perusteella pyrin lopuksi hahmottelemaan pedagogisia keinoja, joilla ympäristöpolitiikka-oppiaineen tavoitteet voidaan saavuttaa myös uudistuksen jälkeen.

2 Tutkimuksen viitekehykset

2.1 Menetelmällinen viitekehys: Toimintatutkimus

Eräässä mielessä ajattelen olevani tekemässä ympäristöpolitiikan opettamista kehittävää toimintatutkimusta. Aaltola ja Syrjälä (1999, 18-21) määrittelevät toimintatutkimuksen *prosessiksi*, joka tähtää asioiden muuttamiseen ja kehittämiseen entistä paremmiksi. Keskeistä heidän näkemyksensä mukaan on juuri uudella tavalla ymmärretty prosessi. Toimintatutkimus on siis lähestymistapa, joka ei ole kiinnostunut vain siitä miten asiat ovat, vaan ennen kaikkea siitä, miten ne voisivat tai miten niiden tulisi olla.

Arja Kuula (1999, 218) on kuvannut toimintatutkimuksen tutkimusprosessia. Olennaisinta on, että tutkittavat ovat aktiivisia osallistujia muutos- ja tutkimusprosesseissa. Tämä toteutuu siten, että tutkijan ja tutkittavien suhteen perustana on yhteistyö ja yhteinen osallistuminen. Lisäksi toimintatutkimus on ongelmakeskeistä ja se suuntautuu käytäntöjen kehittämiseen. Prosessinomaisuus toteutuu syklisyydessä ja reflektoinnissa: ensin valitaan päämäärät, sitten tutkitaan ja kokeillaan käytännön mahdollisuuksia edetä päämääriin. Tämän jälkeen uutta toimintatapaa arvioidaan ja tarkennetaan päämääriä, ja tehdään edelleen uusia käytännön kokeiluja. Nyt käsillä oleva kehittämishanke on osa omaa työtäni koskevaa kehittämistyötä, joka on alkanut vuosia sitten (esim. Helle 2003) ja jatkuu edelleen tämän hankkeen jälkeen käytännöllisinä opetusideoina ja koko laitosta koskevana kurssisuunnitteluna.

Työ alkoi, kun toteutimme osana yliopistopedagogiikan opintoja vuosina 2001-2002, yhdessä Anna-Kaisa Kuusisto-Arposen kanssa kehittämishankkeen, jonka aiheena oli laitoksen oppiaineiden yhteisen opetuksen kehittäminen. Tuolloin etsimme aluetieteen ja ympäristöpolitiikan opettamiseen synergiaetuja, yhteistä oppisisältöä ja hedelmällisiä vastakkainasetteluja. Taustalla oli paitsi tarve käyttää pienen laitoksen voimavaroja tehokkaasti, myös ymmärrys oppiaineiden ilmeisistä yhteisistä tutkimuskohteista. Aiheen valinnan ponttimena oli laitoksen opettajien turhautuminen yhteisten kurssien opiskelijoiden vuodesta toiseen toistuviin kommentteihin siitä, miten toisen oppiaineen opiskelu oli tarpeetonta ja kohtuutonta. Kirjoitin tuolloin (Helle 2003, 408):

”...kehittämishankkeen taustalla on ollut ymmärrys yhteisopetuksen sisällöllisestä mielekkyydestä, oppiaineiden osittaisesta päällekkäisyydestä ja toisiaan täydentävästä luonteesta. (...). Oppiaineita liittää yhteen yhteiskuntatieteellinen perusta sekä tutkimuskohteiden samankaltaisuus. Tutkimuksen alueella oppiaineiden rajoja on ylitetty ja venytetty luontevasti ja siksi henkilökunnan asenne yhteisopetuksen antamiseen on ollut valmiiksi mutkaton. Opiskelijoiden joukosta on kantautunut kriittisiäkin äänenpainoja, jotka ovat kohdistuneet kurssien pakollisuuteen: miksi on opiskeltava oppiainetta jota ei ole itse valinnut sen enempää pää- kuin sivuaineeksikaan.”

Pidimme ongelmana pääaineopiskelijoiden, niin aluetieteen kuin ympäristöpolitiikan, vastahakoisuutta tarkastella maailmaa myös toisen oppiaineen näkökulmasta. Eikö monipuolinen näkemys olisi rikkautta ja lisäisi ilman muuta valmiuksia toimia työelämässä? Eihän ”toisen puolen” tunteminen voi mitenkään olla pois siitä, mitä omassa oppiaineessa tavoitellaan?

Tuon kehittämishankkeen jälkeen, opetuskokemuksen kartuttua, alkoi kuitenkin tuntua siltä, että sillä mitä opetetaan oman pääaineen nimissä, on aivan erityinen painoarvonsa. Erityisesti ensimmäisten opintovuosien opiskelijoilla on valtava tarve ymmärtää, mistä juuri heidän pääaineessaan on kyse ja rakentumassa oleva tieteenalaidentiteetti käyttää hyväkseen kaiken saatavilla olevan materiaalin. Vasta kun oman tieteenalan erityisyys on ymmärretty, se voi toimia peilinä muille, läheisille tai vastakkaisille näkökulmille. Itse asiassa voikin olla niin, että lähitieteiden tuominen liian liki liian aikaisin, on myös haitaksi tieteenalaidentiteetin syntymiselle.

Tämän tutkielman aineistona käytettyjen haastattelujen tekohetkellä opetusuudistuksen ja maisteriohjelmien suunnittelu oli kiivaimmillaan. Yksi ajankohtaisista kysymyksistä oli, että kun kurseja aletaan räätälöidä vastaamaan useamman oppiaineen tarpeita, menetetäänkö jotain paljon synergiaetuja arvokkaampaa? Pohdittiin, joudutaanko uudistuksessa luopumaan oppiaineen eetoksesta ja sen erityisestä näkökulmasta, jos sitä opetetaan samassa paketissa osittain lähes vastakkaisesta lähtökohdasta kumpuavan, talout-

ta ja kilpailukykyä korostavan oppiaineen kanssa. Ympäristöpolitiikan opiskelijat toivat tämän huolen esiin erityisen korostuneesti ja keskustelussa ovat tulleet välillä kärjistystikin esiin oppiaineiden keskinäiset ennakkoluulot. Tämä tuli esiin uudistusta niin pohjustavissa keskusteluissa ja opiskelijoiden esittämissä kannanotoissa, kuin tätä tutkimusta varten tehdyissä haastatteluissakin.

Tunnustan ilman muuta olevani tekemässä myös koulutuspolitiikkaa. Olen ollut, yhdessä monen muun yliopisto-opettajan kanssa, erittäin työlääntynyt yliopisto-opettamiseen kohdistuneisiin kehittämispaineisiin. Jotenkin olemme tulleet luovuttaneeksi puheenvuoron opetuksen kehittämisestä kasvatustieteilijöille ja samalla korkeakoulupedagogiikka on muuttunut välineestä itsetarkoitukseksi. Nykyinen opetuksen kehittämiskeskustelu ohjaa pilkkomaan opetuksen pienen pieniksi siruiksi, meille tarjoillaan loputtomasti välineitä opetuksen arviointiin, kehittämiseen, uudistamiseen, havainnollistamiseen, virtuaalistamiseen jne. Kuitenkin, kenties erityisesti policy-tieteissä, kehittämistä olisi tehtävä ennen muuta sisällöllisistä tavoitteista käsin. Tämän hankkeen tavoitteena on ymmärtää, mitä olemme tekemässä kun opetamme ympäristöpolitiikkaa. Mikä on ympäristöpolitiikan eetos ja mitä vaatimuksia se asettaa opettamisen sisällölle?

2.2 Teoreettinen viitekehys: Kehysanalyysi

Olen käyttänyt empiirisen aineiston analyysissä kehysanalyysiä kysyen, minkälaisien kehysten kautta haastateltavat tarkastelevat kulloinkin puheena olevaa kysymystä. Erving Goffman kehitti kehysanalyysin sosiaalisten vuorovaikutustilanteiden analyysiin (Goffman 1974, Peräkylä 1990). Kehysanalyysiä on käytetty myös media-analyysissä sekä yhteiskunnallisten ongelmien ja liikkeiden tutkimisessa (esim. Väliaverron 1996, 2000). Goffmanilla kyse on sosiaalisten tilanteiden tulkinnasta: tulkintakehykset antavat mielen ja merkityksen asioille, tilanteille ja toiminnalle. Esimerkiksi, kun arkipäivässä siirrymme tilanteesta toiseen, joudumme jatkuvasti päättelemään, minkälaisesta tilanteesta kussakin hetkessä on kysymys. Kykymme toimia ”oikein” perustuu tilanteiden ”oikealle” tulkinnalle. Tiedotustutkimuksessa kehysanalyysiä voidaan käyttää apuna, kun tarkastellaan toimittajaa tilanteessa, jossa hänen on hahmotettava suuresta mää-

rästä informaatiota sitä yhdistävä juoni, siis kehys, jonka kautta tapahtumien tulvaa voidaan mediassa tarkastella. Toisaalta tiedonvälityksen lopputuotetta voidaan myös tulkita kehysanalyysin keinoin: minkälainen kehys on nostettu tapahtumien tulkinnan keskiöön. Esimerkiksi, pelaako poliitikko vaalipeliä vai hoitaako pyyteettömin mielin yhteisiä asioita? (Karvonen 2000.)

Oma aineistoni koostuu haastatteluista, joissa ympäristöpolitiikan opiskelijat perustele-
vat omia valintojaan ja oppiaineensa paikkaa yliopistossa ja yhteiskunnassa. Analyysiä
ohjaava kysymykseni kuuluu: **Minkälaisia merkityksiä opiskelijat antavat ympäris-
töpolitiikka-oppiaineelle?**

2.3 Oppiaineen yhteiskunnallisesta tehtävästä

Sosiaalipsykologi Oili-Helena Ylijoki on tutkinut väitöskirjassaan ”akateemisia heimo-
kulttuureita”. Hänen näkökulmansa on kulttuurinen, hän kysyy, miten opiskelijoiden
sosialisaatio omaan tieteenalaan tapahtuu ja miten tieteenalaidentiteetti syntyy. Ylijoen
tarkastelemat tieteenalat ovat sosiaalitieteet, julkishallinto, tietojenkäsittelyoppi sekä
kirjastotiede ja informatiikka. Ylijoki on valinnut tutkimukseensa oppiaineita tiedema-
ailman reuna-alueilta, piireistä joissa joudutaan jatkuvasti pohtimaan omia vahvuuksia ja
olemassaolon oikeutusta. Yhtään politiikka-tiedettä ei hänen tutkimuksessaan ole mu-
kana. Tosin on sanottava, niin omaan kokemukseeni entisenä sosiologian opiskelijana,
kuin Ylijokeenkin nojautuen, että sosiaalitieteen valinneiden (ehkä korostuneesti juuri
tamperelaisten) joukossa on myös niitä, jotka etsivät pääaineestaan yhteiskunnan ym-
märtämisen taitoja ja myös keinoja sen muuttamiseksi. Kriittinen suhtautuminen yh-
teiskunnallisiin ilmiöihin on eräs sosiaalitieteissä opittuja ydintaitoja. Toinen vertailu-
kohde Ylijoen tutkimuksessa on tietenkin julkishallinto, mutta on häkellyttävää, miten
kaukana sen ”heimon” orientaatio näyttää olevan omastamme. ”Tieteellisen virkamies-
koulun” opettajat otaksuvat opiskelijoiden hakevan opinnoiltaan valmiuksia virka-
miesuraa varten. Opiskelijat väheksyvät koulutustaan itsekkin ja tietävät tulevansa työn-
haussa helposti juristien ja ekonomien syrjäyttämiksi. (Ylijoki 2003.)

Kulttuurista tieteenalatutkimusta on kritisoitu siitä, että se tutkii tieteenaloja itseriitteinä saarekkeina, irti yhteiskunnallisista yhteyksistä. Ylijoen mukaan esim. Huber on pitänyt opiskelijan sosiaalista taustaa merkittävänä tieteenalalle ohjaavana tekijänä, joka toisaalta on myös valmistanut opiskelijaa omaksuma tieteenalansa arvoja. Ylijoen tutkimus tarjoaa omalleni vertailukohtaan siinä, miten opetusta, opintoja ja niihin sitoutumista on tarkasteltu nimenomaan opiskelijoiden ja opettajien näkökulmasta. Ympäristöpolitiikalle ja muille policy-tieteille ominainen yhteiskunnallinen vaikuttavuus, misio ja eetos näyttäisivät kuitenkin Ylijoen tutkimuksesta puuttuvan kokonaan.

Mitä ympäristöpolitiikka sitten on yliopistollisena oppiaineena? Kaikkeahan voi tarkastella ympäristönäkökulmasta. Olen ollut joskus itsekin ehdottamassa kurssia, jolla opiskelija voisi istua lähes millä tahansa luennolla yliopistossa, mutta tarkkailla sen sisältöä ympäristöpolitiikan näkökulmasta. Ympäristöpolitiikka on monitieteinen ala. Sen menetelmät, käsitteet ja teoriat on haettu muista oppiaineista, kuten aluetieteestä, sosiologiasta, taloustieteestä, antropologiasta, politiikan tutkimuksesta, sosiaalipsykologiasta, ekologiasta... Ympäristöpolitiikalle opinto-oppaassa asetettujen tavoitteiden näkökulmasta monitieteisyys näyttää välttämättömältä (Kauppa- ja hallintotieteiden tiedekunta 2008)

Ympäristöpolitiikan tavoitteena on

- luoda yhteiskunnallisesta näkökulmasta laaja-alainen näkemys ympäristöongelmista ja niiden ratkaisumahdollisuuksista;*
- tarjota perustietämys ympäristöpolitiikan vaikutuskeinoista sekä julkisen hallinnon eri tasoilla että yksityisellä sektorilla;*

Annetun opetuksen pitäisi tuottaa valmiuksia toimia ympäristöpoliittisen keskustelun, valmistelun, päätöksenteon ja toimeenpanon kentillä. Oppiaineessa ovat sisäänrakennettuna politiikka-sanaksi kaksi merkitystä: Toisaalta **politiikka** (*engl. politics*) **kamppailuna yleisistä yhteiskunnallisista tavoitteista ja vallasta**. Tähän liittyy poliittinen toiminta, määrittelykamppailut, politikointi, poliittisen toiminnan taito ja strategiat. Ja

toisaalta **politiikka (policy) käytäntöön liittyvien toimien kokonaisuutena eli toimintapolitiikkana.**

Tieteenalana ympäristöpolitiikka on ongelmakeskeistä. Tällä tarkoitetaan sitä, ettei ympäristöongelmia voi ratkaista ns. yleisellä tasolla. Ympäristöongelmat ovat konkreettisia ilmiöitä ja syntyvät tiettyjen ihmisten tai yhteisöjen toiminnasta, tietyissä paikoissa, tiettyinä aikoina. Ongelman määrittely luo samalla perustan ratkaisujen etsimiselle ja sulkee toisia ratkaisuja pois. Siksi ongelmien määrittely on itsessään tutkimusongelma. (Haila&Jokinen, 2000.)

Myös politiikkalohkona ympäristöpolitiikka on ongelmakeskeistä. Tällä tarkoitetaan sitä, että ongelmat ilmaantuvat, kun ne tunnistetaan ongelmiksi, nostetaan esiin julkiseen keskusteluun ja ne politisoituvat. Jo ongelmien määrittely on poliittinen prosessi, jossa eri poliittisten toimijoiden näkemykset ongelmien luonteesta poikkeavat toisistaan. Tämä perustuu usein toimijoiden keskinäisiin intressiristiriitoihin. Siksi, vaikka ympäristöongelmien perustana ovat ympäristössä tapahtuvat todelliset, materiaaliset muutokset, on ongelman määrittely aina inhimillisen toiminnan tulosta. (Haila, Helle, Jokinen, Leino, Tynkkynen, Åkerman 2009.)

Sosiaalipedagogiikan professori Pertti Töttö on ollut turhautunut omalla tieteenalallaan harjoitettuun tutkimukseen, joka hänen mukaansa on systemaattisesti vältellyt miksi-kysymysten esittämistä. Kuitenkin, hänen mukaansa ”kaikkialla, missä ollaan kiinnostuneita maailman muuttamisesta, pitäisi olla ymmärtämystä myös kausaalisille kysymyksille.” (Töttö 2004,18). Töttö lukee oman alansa praktiikaksi muiden joukkoon, kuten kaiken tekemisen, pidättäytymisen, sallimisen, estämisen, parantamisen, vahingoittamisen, työn, tekniikan, politiikan ja hallinnon. Töttö esittää, että sosiaalityössä, aivan kuten lääketieteessäkin, asiakkaalla on oikeus saada apua, joka perustuu parhaaseen tietoon ongelmien syistä ja jonka vaikutuksista on samanlaisiin tapauksiin perustuvaa empiiristä näyttöä. Onko ympäristöpolitiikka tässä mielessä praktiikkaa kuten sosiaalipolitiikka, policy-tieteitä molemmat? Merkittävä ero näiden alojen tutkimuskohteiden välillä lienee kuitenkin se, että sosiaalipolitiikassa hoitoa vaativia tapauksia, juoppoja ja

narkomaaneja voi olla satoja ja heitä tulee aina lisää. Ympäristöpoliittinen tapaus on usein sitä vastoin ainutkertainen.

3 Aineisto

Tämän kehittämishankkeen empiirinen aineisto koostuu neljästä opiskelijoiden parihaastattelusta. Mukana on yksi kahden 1. vuosikurssilaisen, yksi kahden 2. vuosikurssilaisen ja kaksi kahden 4. tai sitä aikaisemman vuosikurssilaisen haastattelua. Kukin haastattelu kesti noin yhden tunnin. Hankin haastateltavat ympäristöpolitiikan opiskelijoiden sähköpostilistan kautta ja haastattelin kaikki, jotka pystyivät ja halusivat tulla haastatteluun muutaman päivän varoitusajalla.

Ryhmä- tai parihaastattelua pidetään hyvänä aineistonkeruumenetelmänä silloin, kun tavoitteena on jäljittää ryhmässä vallitsevaa kulttuuria ja jaettuja käsityksiä puheena olevasta asiasta (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2007, 206). Pyrkimyksenäni ei siten ollut yksittäisten opiskelijoiden näkemysten tai edes ryhmien keskinäinen vertailu. On selvää, ettei tämän kaltaisella aineistolla ole mahdollista saada erityisen rikasta tai kattavaa kuvaa opiskelijoiden ajatuksista. Haastattelujen tarkoituksena oli kerätä opintuvuosien mukaan mahdollisimman leveä poikkileikkauskuva opiskelijoiden näkemyksistä ajankohtana jona oppiaineen opetus on murroksessa.

Sekä aineiston hankkimiseen että sen tulkintaan on luonnollisesti vaikuttanut se, että työskentelen itse samalla laitoksella ympäristöpolitiikan tutkijaopettajana. Sekä toimintaympäristö, aihepiiri että haastateltavat ovat minulle tuttuja ja se ei ole voinut olla vaikuttamatta haastattelutilanteeseen, esitettyihin kysymyksiin tai niihin saatuihin vastauksiin. On selvää, että asetelma on vaikuttanut myös siihen, mitä haastateltavat ovat katsooneet voivansa kertoa minulle. Myös aineiston tulkinta on väistämättä sidoksissa omiin kokemuksiini ja näkemyksiini. Lisäksi käynnissä oleva tutkintojen uudistus vaikutti sekä opiskelijoiden halukkuuteen tulla haastatteluun, että niissä esiin tulleisiin näkökulmiin. Työn toimintatutkimuksellinen luonne näkyy myös siinä, että joudun aineiston analyysissä ottamaan jatkuvasti huomioon oman kokemukseni sekä osana aineistoa että siihen vaikuttavana tekijänä.

Haastattelut noudattivat teemahaastattelun periaatteita (Hirsjärvi&Hurme 2001). Ne sujuivat leppoisassa hengessä ja muistuttivat enemmän keskustelua kuin haastattelua. Toisin haastateltavien keskinäinen keskustelu jäi vähäisemmäksi kuin mitä olin odottanut, parit täydensivät jonkun verran toistensa puheita, mutta enimmäkseen molemmat keskustelivat minun kanssani. Haastattelurunkoa käytiin läpi viitteellisesti, kaikki osat käytiin läpi mutta kysymyksiä ei kysytty sanatarkasti tietyssä järjestyksessä. Kaikkiaan kysymysten esittäminen eteni yleisestä erityiseen siten, että haastateltavien omat jäsennykset tulivat vastauksissa esiin ennen kuin edettiin yksityiskohtaisempiin kysymyksiin. Esimerkiksi kysymys jossa tiedusteltiin sitä, ovatko ympäristöpolitiikan opiskelijat ”maailmanparantajia”, esitettiin haastattelun loppupuolella ja sen tarkoitus oli nimenomaan antaa haastateltaville mahdollisuus ottaa kantaa arkiajattelun mukaiseen käsitykseen oppiaineen opiskelijoista. Lopuksi haastateltavat saivat tilaisuuden kertoa mitä tahansa aihepiiriin liittyvää, mitä en ollut tullut kysyneeksi.

4 Aineiston analyysi

Olen luvussa 2 kuvannut kehysanalyysiä aineiston analyysitapana. Tarkastelen tässä luvussa aineistoani kolmen kehyksen avulla. Ne ovat, *identiteettikehys*, *työelämäkehys* ja *akateeminen kehys*. Kehykset eivät ole toisistaan täysin erillisiä kategorioita vaan ne limittyvät puheessa toisiinsa. Tarkoitus ei siten ole luokitella aineistoa vaan jäsentää haastateltavien puhetta siinä esiintyvien näkökulmien mukaisesti.

4.1 Identiteettikehys

”Kyllä mä mielsin itseni maailmanparantajaksi jo ennen kuin mä olin koko oppiaineesta kuulutkaan. Mä näen sen positiivisella tavalla, että edes haluaa tehdä asioille jotain. On vaikee nähdä että kukaan kiinnostuis ympäristöasioista mistään muusta syystä.” 2. vsk

Kuten aikaisemmin todettua, on oppiaineella selkeä tavoite joka saa opiskelijat hakeutumaan sen pariin. Opiskelijat ovat tienneet mikä heitä kiinnostaa, mutta heillä ei ole juurikaan ollut käsitystä siitä, minkälainen akateeminen sisältö voisi tuohon kiinnostukseen vastata. Oppiaineen keskeinen substanssi onkin monelle selvinnyt vasta peruskursusvaiheessa.

Kiinnostus ympäristöasioihin ja halu vaikuttaa siihen liittyvään kehitykseen on ollut syynä siihen, miksi oppiaine on valittu. Tässä mielessä ympäristöpolitiikan opiskelijat pitävät kyllä itseään maailmanparantajina. Opiskelijoiden ja opiskelijaryhmien välillä on kuitenkin suuria eroja ja jotkut pitävät ympäristöpolitiikan opiskelijoiden imagoa liiankin poliittisena.

”En mä tiedä että onko se semmonen leima joka kannattais koko oppiaineelle antaa, koska ei se pidä paikkaansa joidenkin henkilöiden kohdalla ollenkaan. Mutta ehkä vaatii tietynlaista idealismia että voi opiskella ympäristöpolitiikkaa mutta ei se tee meistä kaikista maailmanparantajia.” 2. vsk

”Aika moni luulee et me ollaan kaikki jotain kettutyttöjä.” 4.vsk

Useimmiten käytännön maailmanparannusintoa toteutetaan ainejärjestössä, ympäristöjärjestöissä ja arkielämän valinnoissa. Esimerkiksi toisen vuosikurssin kymmenestä

opiskelijasta vain yksi on kaikkiruokainen, kolme on täysin vegaania ja loput eriasteisia kasvissyöjiä. Yleisen ilmapiirin katsotaan kuitenkin olevan salliva, ketään ei paheksuta henkilökohtaisten valintojen vuoksi.

Kysymykseen siitä, pitäisikö opetuksen olla ”tunnustuksellisempaa”, haastateltavat vastasivat yksituumaisesti että ei pitäisi. Sitä vastoin he pitivät tärkeänä sitä, että opinnot tukevat heidän oman näkemyksensä kehittymistä. Uusien, kriittisten ideoiden esittämistä ja valtavirtapolitiikasta poikkeavien ajatusten esittämistä pidetään opetuksessa hyvänä. Nuoren oppiaineen lyhyen oppihistorian katsotaan antavan tilaa uusien ideoiden syntymiselle. Siitä syystä opetuksen puolueettomuutta pidetään tärkeänä.

”Täällä on rento maailmanparannusmeininki. Että opiskellaan näitä asioita että voitais sitten auttaa yhteiskuntaa niitten ympäristöongelmien ratkasussa ja toimia sillä alalla yleiseksi hyödyksi ilman idealistista kiihkoa mihinkään suuntaan” 1.vsk

”Onhan tämä opetus sillä tavalla idealistista, että kehitetään opiskelijoista kriittisiä ajattelijoita ja yhteiskunnan jäseniä. Se voi olla tavoitteena jo aika ideaali.” 1.vsk

Kysymykseen, joka koski oppiaineeseen kohdistuneita odotuksia, oli yllättävän vaikea vastata. Pääainetta vaihtaneet olivat valmiimpia vastaamaan kysymykseen, kenties he olivatkin joutuneet pohtimaan asiaa tiukemmin, ja heillä oli myös vanha pääaine johon verrata ympäristöpolitiikkaa.

”No mä opiskelin aikasemmin kieliä ja halusin opiskella jotain isompaa, se oli jotenkin niin pientä, yksityiskohtasta. Ni mä halusin jotain, miten sen sanois, merkityksellisempää. Missä voi ite vaikuttaa myös. Opin maailmasta enemmän.” 4.vsk

Eräs pidempään opiskellut haastateltava totesi, että opiskelualan valitnaan vaikuttaneet syyt ovat jo unohtuneet tai sitten on muodostanut itselleen järkevän syyn valinnoilleen jälkikäteen. Selitystä voidaan pitää narratiivisena: Sisäiset tarinat muotoillaan usein siten, että ne korostavat kulttuurisesti arvostettuja toimintoja ja lopputuloksia. Yksilöt konstruoivat menneitä tapahtumia ja toimintaa mielekkäiksi tarinoiksi, rakentaen samalla identiteettiään ja elämäntarinaansa. (Riessman 1993,2)

”Kun opiskelee pidemmälle, niin on vaikea erottaa omaa itseä ja opintoja, koska siitä mitä on opiskellut, on tullut osa identiteettiä.” 4. vsk

Kysymys siitä, voisiko haastateltava kuvitella vaihtavansa pääainetta ja jos niin mihin, toi esiin kiinnostavaa identiteettiin liittyvää pohdintaa. Vaihtaminen voisi tulla kysymykseen esimerkiksi henkilökohtaisen kriisin, ei pelkästään ammatillisen päämäärän kautta:

”Jos mulla olis niin vaikea elämäntilanne, muutenkin turhautunu siihen että maailmassa menee kaikki päin helvettä, ettei kannata tehdä mitään, niin lähdenpä opiskelemaan vaikka kokiksi. Se on ehkä ainoa.”
1. vsk

4.2 Akateeminen kehys

Ympäristöpolitiikka on yhteiskuntatieteellisenä oppiaineena siitä poikkeuksellinen, että tänne tulevilla opiskelijoilla on ollut melko selvä käsitys siitä, mikä on oppiaineen keskeinen tutkimuskohde. Haastateltavat vertaavat oppiainettaan juuri muihin yhteiskuntatieteisiin ja pitävät sitä muita paremmin rajautuneena oppiaineena.

”Kyllähän ympäristöpolitiikka on yhteiskuntatieteiden joukossa aika lailla suuntaavaa jos vertaa vaikka johonkin valtio-oppiin tai sosiologiaan. Ne on kuitenkin yleistieteitä. Me ollaan sentään johonkin erikoistuttu.” 2. vsk

Ympäristöpolitiikan asemaa itsenäisenä pääaineena perusteltiin hyvin vakaumuksellisesti, epäilemättä johtuen juuri meneillään olevasta opetusuudistuksesta. Vaikka ympäristönäkökulmaa on mahdollista sekä opiskella että tutkia monessa oppiaineessa, nähdään itsenäisen oppiaineen tehtävä selkeänä: jostain on löydyttävä sen leikkauspisteen, jossa näkökulmat kohtaavat.

”Aika monessa oppiaineessa vois tehdä ympäristöpoliittista tutkimusta, kun vaan keskittyy siihen ympäristöön. Mut kyllä mä koen että on hyvä että jossain keskitytään monesta näkökulmasta juuri ympäristöasioihin.” 2. vsk

”Jossain ympäristökysymyksen on oltava päälauseessa eikä sivulauseessa.” 1. vsk

Ympäristöpolitiikan valinnet ovat päätyneet oppiaineeseen kahdelta suunnalta. Toiset ovat olleet kiinnostuneita nimenomaan yhteiskunnallisista prosesseista ja ihmisen toiminnasta, toiset taas ympäristöasioiden luonnontieteellisestä puolesta. Käytännön valin-

tatilanteena tämä on saattanut näkyä toisaalta esimerkiksi harkintana sosiologian ja ympäristöpolitiikan tai toisaalta vaikkapa biologian ja ympäristöpolitiikan välillä. Sama kaksisuuntaisuus näkyy myös siinä, mitä pidetään ympäristöpolitiikan lähitieteinä. Toisaalta niitä ovat luonnontieteelliset ympäristöalat kuten luonnonsuojelutiede ja ympäristötiede, toisaalta sosiologia ja politiikantutkimus. Luonnontieteellisen tiedekunnan puuttumista Tampereen yliopistossa pidetään ongelmana, koska niitä pidettäisiin hyvinä sivuaineina. Monet hakevatkin luonnontieteellisiä sivuaineita muista yliopistoista joustavan opinto-oikeuden (JOO) turvin. Ympäristöpolitiikka on kuitenkin valittu pääaineeksi juuri yhteiskuntatieteellisen painotuksen vuoksi.

”Ympäristöongelmien yhteiskunnallisesta luonteesta olin enemmän kiinnostunut kuin jostain jäteveden puhdistamisesta. Voidaanhan sitä pistää jotain suodattimia piippujen päihin mutta että pitäis enemmänkin niihin ongelmien syihin keskittyä. Laajemmassa mielessä ymmärtää että mihin tää kehitys on menossa.”
2. vsk

Pääsääntöisesti ympäristöpolitiikkaan kohdistuneet odotukset ovat toteutuneet. Opiskelijat katsoivat ymmärtävänsä hyvin ympäristöongelmien muotoutumista sekä yhteiskunnallisten ja luonnontieteellisten prosessien yhteenkietoutuneisuutta sekä ongelmien erilaisia aika- ja tilamittakaavoja. Tosin uusi tieto lisää, ei vain tuskaa, vaan myös tiedonjanoa ja ymmärrystä erilaisten tietokäytäntöjen merkityksestä. Opiskelijoille on syntynyt käsitys siitä, miten tieto on osa vallankäyttöä ja politiikkaa. Politisoitumisen aspekti on noussut keskeiseksi ja luonut myös ammatillisesti kiinnostavan näkymän siitä, miten tärkeiksi nousevat asiat ovat aina jonkun prosessin tulosta ja valintoja.

”Se on kyllä ammatillisestikin luonut näkökulmia se, että ympäristöongelmat todella politisoituvat, että ne voidaan politisoida. Että ei ole niin että jotkut asiat vaan nousee ja jotkut ei. Kun vaikka taloustieteesä asiat menee taloudellisten lainalaisuuksien mukaan.” 2. vsk

Opiskelijat näkivät tieteenalan kehityksen kehämäisenä ja kumuloituvana. Tästäkin syystä oppiaineen säilymistä pidettiin välttämättömänä. Asiaa voidaan tarkastella myös ongelmakeskeisyyden kautta. Aikaisempien ympäristöongelmien ratkaisemisesta voidaan oppia ja on hyvä, että tieto kasaantuu tieteenalan pääomaksi.

”Nostaa asioiden ja tutkimuksen tasoa ja profiilia, kun se on oma oppiaineensa, ja voi saada virikkeitä muilta. On ollu tosi opettavaista että ympäristöpolitiikan tutkijat tulee kertomaan omista tutkimuksistaan, kuulee että mikä on sitä ympäristöpolitiikan teoriaperustaa. Siinä oppii mikä on sitä ympäristöpolitiikkaa.” 2. vsk

”Ettei olla riippuvaisia henkilöistä jotka ovat kiinnostuneita vaan että on virka ja oppituoli johon yhteiskunnallinen ympäristötutkimus kiinnittyy.” 2. vsk

Ympäristöpolitiikan brändiä pidettiin yleisesti hyvänä ja sen menettämistä uudistuksessa pelättiin. Vaikka sisältö säilyisi, ehkä jopa paranisi, ei se auta jos siitä kiinnostuneet eivät löydä uuteen maisteriohjelmaan.

”En olisi löytänyt tänne, jos ympäristöpolitiikka ei olisi ollut yläotsikossa, joku aluetiede ei olis kiinnostanu, tietysti se on ruvennu nyt myöhemmin kiinnostamaan. Jollekin abille joku *yhdyskuntatieteiden maisteriohjelma* (oli tuohon aikaan työnimenä uudelle maisteriohjelmalle) kuulostaa tosi abstraktille. Mä en ainakaan itse olis löytänyt tänne.” 2. vsk

”Kyllä saattaa hakijamäärä ainakin aluks pienentyä. Se on se haaste, että mitenkä saadaan siitä sen kuulonen että saadaan ihmisiä jotka tietää mistä ne on kiinnostuneita.” 1.vsk

Uudistukseen opiskelijat suhtautuvat kriittisesti, mutta pitävät sitä myös sisällöllisesti perusteltuna. Monet ovat opiskelleet laitoksen muita oppiaineita sivuaineina ja näkevät ne hyvin ympäristöpolitiikkaa täydentävinä ja päinvastoin. Myös aluetiede on monitieteinen ja laaja-alainen oppiaine, joka tulee uudistuksessa jakautumaan kahtia. Ympäristöpolitiikan kanssa uudistuksessa yhdistyy aluetieteen humanistisen maantieteen osa-alue, kun taas aluekehittämiseen painottunut aluetiede yhdistyy kunnallispolitiikan kanssa kunta- ja aluejohtamisen maisteriohjelmaksi. Myös oppiaineiden erilaisuus on tullut opintojen kuluessa esiin ja on siksi herättänyt epäluuloja:

”Kyllä meillä se suurin huolenaihe on ollut, että katoaako se ympäristöasioihin keskittyminen että laajeneeko se liikaa. Tuntuu, että ainakin joillain aluetieteen luennoitsijoilla on ollut aika teknistaloudellinen painotus. On varmasti muitakin, mutta joillakin kurssilla tuli esiin että *eihän ympäristöongelmat ole mitään ongelmia että tekniikkahan se ratkaisee kaikki ongelmat*. Ni se ajatus on meille aika vieras. Tulee sellanen olo että sunko mielestä meitä ei ollenkaan tarvita sitten?” 2. vsk

”Mun pahin pelko on se että mä oon yhtäkkiä semmosella luennolla joka ei kiinnosta mua ja jotka on vastaan sitä opetusta jonka mä oon nyt ekana vuonna oppinut ja sisäistänyt ja ne ois vaan jotain yleispätevää liirumlaarumia.” 1.vsk

4.3 Työelämäkehys

Haastatteluissa keskusteltiin opiskelijoiden tulevaisuudenodotuksia ja mahdollisista työpaikoista. Kriittisimmin asiaa tarkastelivat he, jotka ovat juuri päättämässä opintojaan. Valmistumisen aiheuttavat paineet näkyivät vastauksissa, joissa korostui käytännöllisten työelämätaitojen kaipuu. He kokivat, että omaa osaamista on todella vaikea pukea sanoiksi.

”Nyt kun katsoo työpaikkailmoituksia, niin toivoisi, että olisi joku selkeä ammatti, johon olisi valmistumassa.” 4.vsk

”Käytännönläheisyyttä olisin kaivannu, jos olis miettinyt sitä työllistymistä, ni olis ehkä sittenkin vaihtanu johonkin taloustieteeseen.” 5.vsk

Varttuneemmat opiskelijat puhuivat myös kriittisesti ympäristöpolitiikan opetuksen sisällöstä. He olivat kokeneet, että tärkeät perusasiat opeteltiin jo perus- ja aineopinnoissa, sen sijaan syventävät opinnot olivat lähinnä valmentamista tutkijan ammattiin ja siksi liian teoreettista. Tilanteessa, jossa oman työpaikan etsiminen alkoi tulla ajankohitaiseksi, tämä koettiin turhauttavana.

”Jos ajatellaan kurssien sisältöä, ihan konkreettisia asioita, niin... Kun monet ajattelee että kun opiskelee ympäristöpolitiikkaa, niin se koskettelis enemmän jotain ilmastopolitiikkaa, ilmastonmuutosta tosi paljon. Ni ei oikeestaan millään kurssilla sivuttukaan koko aihetta. Ainakaan pakollisilla kursseilla. Tai jotain YVAa, että ajattelis enemmän että mitä hyötyä sitä kurssista olis työelämässä. Että minkälaisia töitä vois hakea tällä koulutuksella, että sillä perusteella miettis näitä kursseja.” 4.vsk

”No tässä uudessa mallissa, jos mahdollista, vois ehkä, myös niille ympäristöpolitiikan opiskelijoille, jotka ajattelee menevänsä vaikka kuntaan töihin, voi tarjota semmosia välineitä joita ne tulee tarvitsemaan siellä virkamiehinä. Tai sellaisia asioita joita tarvii jos on vaikka ympäristöhallinnossa töissä.” 4.vsk

Valmistumassa olevat haastateltavat siis myös ymmärtävät, että käytännöllisiä työelämätaitoja opitaan työtehtävien kautta. Sitä vastoin nuoremmat opiskelijat pitivät ympäristöpolitiikkaa jo sellaisenaan muita yhteiskuntatieteitä huomattavasti käytännönläheisempänä alana, jolla on selkeä ongelmanasettelu ja erikoistumisalueensa. Nuoremmat opiskelijat luottavat siihen, että tulevaisuudessa ympäristöpolitiikan asiantuntijoita tarvitaan entistä enemmän.

”Mä koen että kun kaikki ympäristöasiat on nyt niin pinnalla lehdistössä ja kaikessa mahdollisessa niin tarvii just sitä ympäristöpolitiikka erillisenä että pystyy kuorimaan kermat sen kakun päältä pois ja näkee

pelkän kakun, et miten se on tehty. Jos se on ripoteltu kaikkiin muihin oppiaineisiin ni olis tosi vaikee nähä sitä kokonaisuutta.” 1. vsk

”Ajattelen, että hallintotieteiden maisterilla on paremmat työllistymismahdollisuudet kuin esimerkiksi yhteiskuntatieteiden maisterin.” 2. vsk

”Ympäristöpolitiikalla ja ympäristöperspektiivillä on ainakin tulevaisuudessa positiivinen merkitys, vaikka työnantajat eivät tuntisikaan tutkinnon oppisisältöä. Toivois että siellä oli jotain sellasia ajatuksia että me tiedetään jotain näistä asioista.” 2. vsk

Valmistumassa olevat opiskelijat myös suunnittelivat tutkinnon täydentämistä jollakin ammatillisemmalla mutta kuitenkin akateemisella oppiaineella. He kokivat, että olisivat vahvemmillä työmarkkinoilla, jos heillä olisi hallussaan jokin tunnettuun profession valmistavia opintoja. Jotkut pelkäsivät työelämän osoittautuvan ennakkoluuloiseksi heidän tutkintoaan kohtaan tai oletttavan heiltä sellaisia taitoja, joita heillä ei ole.

H1: ”Ku ei työnantajatkaan tiedä et mitä tää koskettaa ja että niillä on ennakko-oletuksia, jotka ei sit kuitenkaan mun mielestä pidä paikkaansa.”

H2: ”Jotenkin vois ajatella että työnantajat kuvittelis että tunnetaan ympäristöongelmat myös luonnontieteelliseltä puolelta tarkemmin, tai miten niitä voi tekniseltä kannalta ratkasta.”

H1: ”Ni, jotkut asiat ne kuvittelee et me tunnetaan, että me ollaan opiskeltu niitä, mutta tosiasiasa ei olakaan, ni se häiritsee.” 4.vsk

Ympäristöpolitiikan opiskelijoita vaivaa yleinen yhteiskuntatieteellistä tutkintoa opiskelevien ongelma: mitä me osaamme paremmin kuin muut, mikä on meidän ydinosaa-mistamme? Osa taidoista on yleisiä akateemisia taitoja, osa oppiaineeseen liittyvää substanssia. Myös oppiaineen substanssi voi olla vaikeasti määrittävää, vaikeasti mihinkään konkreettiseen kiinnittyvää osaamista.

”Kyllä se, että ymmärtää yhteiskunnallisia ilmiöitä pintaa syvemältä, kyllä se on, vaikka ei olis kyse edes ympäristöpoliittisista kysymyksistä, ni ymmärtää että mitä siellä on taustalla, sitä dynamiikkaa mitä sen kysymyksen takana voi olla. Mä työskentelen nyt projektissa, joka käsittelee ilmastonmuutosta, ni kyllä sitä kautta tulee tietoutta ilmastonmuutoksesta. Ni ei siinä mielessä kaikkia ilmiöitä tarvi opetella yliopisto-opinnoissa.” 4.vsk

H1: ”Semmonen neuvottelemine ja erilaisten näkökulmien esilletuonti. Kiistatilenteissa eri intressien yhteensovittaminen.”

H2: ”Niin, ja sitten kanssa tiedottaminen, sen mitä ite on oppinu, niiden näkemysten eteenpäin vieminen. Että ihmisten tietosuus ympäristöongelmista lisääntyis.” 1.vsk

Lisäksi kaltaisensa joukossa on omaa osaamista vaikeaa erottaa tai pitää mitenkään erityisenä. Laajat ja monitieteiset ympäristöongelmat vetävät opiskelijan nöyräksi, tietämyös lisää tuskaa siitä, ettei kuitenkaan tiedä tarpeeksi.

”On se kyllä yleinen kriisi opiskelijoilla että ei tiedä mistään tarpeeksi.(...) Me keskusteltiin keskenämme siitä että eihän me tiedetä mistään ympäristöasioista enemmän kuin kaikki tietää, sit me tajuttiin että mehän puhutaan näistä asioista aina keskenämme, me tiedetään kaikki samat asiat.” 2. vsk

5 Johtopäätökset – pedagogisia ratkaisuja

Kävin tutkielman aluksi läpi oppiaineen kehittämisen aikaisempia vaiheita. Olen itse kulkenut opetuksen kehittämistyössä läpi tien useamman oppiaineen yhteisen opetuksen kehittämisinnosta perääntyen oppiainekohtaisen perusopetuksen tärkeyteen, tarkastellen opetusta vuoroon nurkkakuntaisuutta arvostelevasta ja vuoroon oppiaineidentiteetin tärkeyttä korostavasta näkökulmasta. Nyt meneillään olevan muutoksen ja tämän kehittämishankkeen opettamana käy ilmeiseksi, että uudistuksessa on tärkeää huomioida molemmat näkökulmat.

Uusien ohjelmien perustaminen on paitsi hallinnollisesta näkökulmasta ja resurssien riittävyyden kannalta katsottuna välttämätöntä, mutta myös sisällöllisesti nyky-yhteiskunnan vaatimusten mukaista. Ilmeinen esimerkki tästä on valtion aluehallinnon uudistus ja uusien ELY-keskusten (elinkeino, liikenne, ympäristö) perustaminen. Niissä uudistus on liittänyt yhteen vanhat ympäristökeskukset ja T&E keskukset, molemmat perinteisiä ympäristöpolitiikasta että aluetieteestä valmistuneiden työllistäjiä.

Sekä yhteiskunnallista kehitystä että oppiaineuudistusta voidaan tarkastella kahdesta näkökulmasta: Yritetäänkö ympäristökysymystä nyt lakaista maton alle sulauttamalla se yhteen vanhan kiistakumppanien kuten kehittämisen, rakentamisen, maankäytön suunnittelun jne. kanssa? Toinen näkökulma on nähdä yhdistyminen osana yhteiskunnan läpiekologisoitumista: uudistuksen jälkeen ympäristökysymysten huomiointi tapahtuu aluehallinnossa jo suunnitteluvaiheessa eikä vasta sitten kun suunnitelmat ovat to-

teutusta vaille valmiina. Tämänkaltaiseen työhön myös tuleva maisteriohjelma kouluttaa asiantuntijoita.

Tähän tarpeeseen voisi koulutuksessa vastata ongelma-keskeisyyden idea. Valmistuneiden työtehtävät tulevat liittymään suunnittelu-, kehittämis- ja ongelmatilanteisiin, joissa tilannetta on osattava tarkastella useasta, ei ainoastaan tieteenalakohtaisesta näkökulmasta. Keskiössä on tuolloin itse tapaus ja sen eteenpäin vieminen. Myös roolipelit, joita laitoksen opetuksessa on käytetty aikaisemminkin, voisivat tarjota opiskelijoille mahdollisuuden sparrata toisiaan tulevien työtehtävien varalle. Näissä tilanteissa myös itselle vieraamman aseman, vaikkapa perinteisesti vastapuolenaan mieltämänsä roolin ottaminen voisi olla hedelmällistä. Tai entäpä, jos tämän kaltaisen harjoituksen liittäisi-kin osaksi kieliopintoja ja samalla tulisi opeteltua tilanteessa tarvittavaa sanastoa.

Käytännönläheisempien kurssien tarve, etenkin varttuneemmilla opiskelijoilla tuli selvästi esiin haastatteluissa. Vaikka työ tulee opettamaan valmistuneita maistereita, voidaan työelämäyhteyksiä alkaa rakentaa jo opintojen kuluessa. Kurssit, joiden kuluessa etsitään ratkaisuja todellisiin ongelmiin, mahdollisesti yhdessä todellisten toimijoiden kanssa, tarjoavat ikkunan ja toimintakulttuureihin sekä tekevät myös opiskelijoiden omaa, jo kertynyttä osaamista näkyväksi. Tähän tarpeeseen uudistuksen on mahdollista vastata. Työelämäyhteydet ovat laitoksella jo valmiiksi hyvät, nyt ne voisi ottaa toden teolla käyttöön. Esimerkiksi tutkimusmenetelmäkurssilla voitaisiin entistä enemmän tehdä yhteistyötä erilaisten alueellisten toimijoiden kanssa, olivat ne sitten kaupunkoja, valtion virastoja, liikelaitoksia, yrityksiä tai yhteisöjä. Todellisten prosessien, kuten kaavoituksen tai ympäristövaikutusten arviointiprosessien seuraaminen sisältäpäin tarjoaisi mahdollisuuden hankkia näkemystä mahdollisten tulevien työtehtävien luonteesta.

Uusien pedagogisten ratkaisujen lisäksi uudistuksessa on välttämätöntä kirkastaa vanhojen oppiaineiden keskeiset sisällöt on siten, että ne saadaan siirtymään uusien ohjelmien opetukseen. Tämä tehtävä on tuonut riemastuttavia hetkiä työhön jo ohjelman suunnitteluvaiheessa. Ohjelmauudistus on jo nyt lisännyt opettajien yhteistyötä yli en-

tisten oppiainerajojen. Yhteisten keskeisten sisältöjen muodostaminen on pakottanut meidät selittämään tieteenalakohtaisia peruskäsitteitä toisillemme, mikä on lisännyt, ei vain keskinäistä ymmärrystä, vaan myös itseymmärrystämme. On tullut hyvin ilmeiseksi, että meillä on edelleen paljon opittavaa toisiltamme.

Opiskelijoiden rooli on ollut oppiaineuudistuksessa keskeinen. Laitos on tiedottanut opiskelijoita siitä jo idea-asteella ja ottanut mukaan suunnitteluun. Näkyvin yksittäinen opiskelijoiden panoksista lienee se, että uuden maisteriohjelman nimeksi tuli juuri Ympäristöpolitiikan ja aluetieteen maisteriohjelma. Tähän päädyttiin juuri haastatteluissakin esiin tulleen huolen ohjaamana: Motivoitunutta opiskelija-ainesta saaneita oppiaineiden nimiä ei haluttu piilottaa, eihän keskeinen sisältö kuitenkaan mihinkään ollut hävinnyt. Kaikkiaan opiskelijat nostivat keskusteluun tärkeitä näkökohtia ja pitivät henkilökuntaa valppaina kysymyksillään ja suunnittelupalavereissa usein myös pelkällä läsnäolollaan.

Valmistumassa olevien opiskelijat pohtivat paljon omaa osaamistaan ja mahdollisuuksiaan pärjätä työmarkkinoilla. Keskeistä näissä pohdinnoissa oli oppiaineen keskeisen sisällön ja akateemisten taitojen puntarointi, kumpaan vasta valmistuneen maisterin osaaminen painottuu? Voi olla, että samat taidot, kuten analyttisyys, kriittisyys, tiedon hakeminen ja seulominen ja näkökulmien erottaminen, joista nuoremmat opiskelijat ovat innoissaan, muuttuvat opintojen edetessä itsestään selviksi akateemisiksi ominaisuuksiksi. Joka tapauksessa kaivattaisiin työelämään siirtymisen vaiheessa omaan osaamiseen lisää konkreettisia asiasisältöjä. Haastatteluissa tuli esiin sama paradoksi, johon törmäsimme haastatellessamme Yhdyskuntatieteiden laitokselta valmistuneita tohtoreita: vasta työelämä tekee näkyväksi oman erityisosaamisen, kun ollaan tekemisissä muiden alojen asiantuntijoiden kanssa (Helle&Viljanen, 2007). Opintojen edetessä ja valmistumisen lähestyessä olisi opinto-ohjauksen yhteydessä tärkeää nähdä, että opintoja voi ja ehkä pitääkin täydentää myöhemmin. Ympäristöpolitiikkaa täydentäviä aloja voisivat olla esimerkiksi ympäristöoikeus tai ympäristötalous.

Lähteet:

Aaltola, Juhani & Syrjälä, Leena (1999) Tiede, toiminta ja vaikuttaminen. Teoksessa Heikkinen, Hannu L.T. & Huttunen, Rauno & Moilanen, Pentti (toim.) Siinä tutkijamissä tekijä - toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: Atena Kustannus, 11-24.

Haila, Yrjö & Pekka Jokinen (toim.)(2000): Ympäristöpolitiikka: kenen ympäristö, mikä politiikka? Vastapaino, Tampere.

Haila, Yrjö & Tanja Helle & Ari Jokinen & Helena Leino & Nina Tynkkynen & Maria Åkerman (2009): Ympäristöpolitiikka: Miten ympäristön muuttumista voi hallita? Teoksessa Karppi, Ilari & Lotta-Maria Sinervo (toim.): Governance. Uuden hallintatavan jäsentymisen. Tampereen yliopistopaino, Tampere.

Heikkinen, Hannu L.T. & Huttunen, Rauno & Moilanen, Pentti (toim.) Siinä tutkijamissä tekijä - toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: Atena Kustannus, 11-24.

Helle, Tanja (2003). Yhteistä nimittäjää etsimässä. Aluetieteen ja ympäristöpolitiikan yhteisopetuksen kehittäminen. Teoksessa Poikela&Öystilä (toim.) Yliopistopedagogiikkaa kehittämässä. Kokeiluja ja kokemuksia. Tampere University Press.

Helle, Tanja (2006). Maailmaa parantamassa. Teoksessa Kivimäki, Kinnunen, Löytty (toim.): Tilanteen taju. Opettaminen yliopistossa. Vastapaino, Tampere.

Helle, Tanja & Viljanen, Ville (2007). Tohtoritehtaalta erityisosajaksi. Terra 2007:1, vol.119, ss.45-47.

Hirsjärvi, Sirkka; Hurme, Helena (2001): Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki University Press, Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (2007): Tutki ja kirjoita. Tammi, Helsinki.

Karvonen, Erkki (2000): Tulkintakehys (frame) ja kehystäminen. Tiedotustutkimus 2/2000.

Kauppa- ja hallintotieteiden tiedekunta (2008): Opinto-opas 2008-2009, 2009-2010. Otava Keuruu. Saatavana sähköisessä muodossa <<https://www10.uta.fi/opas/tiedekunta.htm?opsId=28&uiLang=fi&lang=fi&lvv=2009>>

Kuula, Arja (2000) Toimintatutkimus. Kenttätyötä ja muutospyrkimyksiä. Tampere: Vastapaino.

Riessman, Catherine Kohler (1993): Narrative analysis. Qualitative research methods series 30. Sage, New York.

Siirilä, Seppo (1986). Aluetiede Tampereen yliopistossa. Aluetiede, Tiedonantoja n:o 25. Tampereen yliopisto.

Töttö, Pertti (2004). Syvällistä ja pinnallista. Teoria, empiria ja kausaalisuus sosiaalitutkimuksessa. Vastapaino, Tampere.

Ylijoki, Oili-Helena (2003). Akateemiset heimokulttuurit ja noviisien sosialisatio. Vastapaino, Tampere.

Liite

Haastattelurunko

Esittäytyminen

Miksi suostuit tähän haastatteluun?

Omat valinnat:

Miksi tulit opiskelemaan ympäristöpolitiikkaa?

Miten opinnot ovat vastanneet odotuksiasi?

Jos vaihtaisit pääainetta tai oppilaitosta, miksi tekisit sen?

Onko käsityksesi ympäristöongelmista tai niiden ratkaisemisesta muuttuneet opintojen kuluessa?

Oppiaine:

Mikä on ympäristöpolitiikan tärkeintä, luovuttamatonta sisältöä?

Onko ympäristöpolitiikalla jokin erityinen yhteiskunnallinen tehtävä?

Mitä erityistä annettavaa ymp.polista valmistuneella maisterilla on työelämälle?

Miksi ympäristöpolitiikkaa pitää opettaa yliopistossa?

Onko ympäristöpolitiikka-oppiainetta verrata johonkin muuhun oppiaineeseen?

Mikä on mielestänne ympäristöpolitiikan läheisin tieteenala, miksi?

Pitäisikö opetuksen olla ideologisempaa / idealistisempaa?

Oppiaineidentiteetti:

Minkälaisia kokemuksia sinulla on siitä, mitä reaktioita valitsemasi pääaine herättää muissa ihmisissä (sukulaisissa, muissa opiskelijoissa)?

Minkälainen maine ympäristöpolitiikan opiskelijoilla on?

Oletteko maailmanparantajia?